

Paikallisyhteisöt Suomen sodassa

Jussi Jääskeläinen: Paikallisyhteisö resurssina ja tuhojen kohteena. Venäjän armeijan logististen ratkaisujen seuraukset Suomen sodassa 1808–1809. Åbo Akademi, Turku 2011. 287 s.

”Armeija marssii vatsallaan” on kaikille tuttu lause, eikä suotta. Huolto on sotaväen menestyksen tärkeä voimainlähde. Silti suuri yleisö mieltää sodat ja niiden tuhot lähinnä taistelujen kautta. Sotavoimien korkeissa johtoportaisissa kenraalit – ”yleisjohtajat” – ymmärtävät kirkkaimmin, että sodankäyntiin vaikuttaa ja siihen tarvitaan paljon muutakin kuin taisteluita. He pyrkivät usein katsomaan asioita koko yhteiskunnan mahdollistamista näkökulmista, kuten tarkastelemaan sotatoimialuetta ja sen asujia, elinkeinoja ja kuljetusmahdollisuuksia sodankäynnin resurssina. Näkökulma on paljolti logistinen. Paikallisyhteisölle tämä näkökulma on paljon karumpi: he kohtaavat pakko-otot, ryöstelyn, tuhoamiset, kyädityselvoitteet ja kostotoimenpiteet. Nämä elementit Jussi Jääskeläinen on nitonut yhteen sotavahinkoproblematiikan kautta. Kuivahko termi, sotavahingot, muuttuu Jääskeläisen käsissä avaimeksi sodan syvällisempään tulkintaan.

Propagandasota alkoi ennen maahantunkeutumista. Suomen kansalle luvattiin pitää voimassa ruotsinaikaiset lait ja säilyttää maan uskonto sekä korvata käteisellä valloittajien aiheuttamat sotavahingot. Liikesodankäynnissä, jossa alueet vuoroin olivat venäläisten vuoroin Ruotsin pääarmeij-

jan hallussa, sotavahingoilta ei voinut välttyä. Jääskeläinen osoittaa, että pääosa sotavahingoista oli seurausta joukkojen huoltotarpeista – ei taisteluista.

Sotavahinkojen korvaamisesta tuli sodan jälkeen valloittajalle ongelma. Annetut lupaukset haluttiin unohtaa, mikä ei ole ihme: Jääskeläinen arvioi sotavahinkojen suuruusluokaksi summan, joka vastasi noin 70 prosenttia Suomen ensimmäisen sodanjälkeisen budjetin tuloista. Säädetyt saivat unohtaa sotavahinkoadressin jättämisen keisarille, eikä aihetta ollut suotavaa muistaa myöhemminkään tutkimuskirjallisuudessa. Informaatioisota jatkui, joten Jääskeläisen tutkimus ”unohdetusta” on perusteltu: korvaamatta jääneet sotavahingot muodostivat yhden tuon ajan merkittävimmistä epäkohdista.

Kysymyksenasettelunsa avulla Jääskeläinen avaa monipuolisesti sotavahinkoproblematiikkaa sotaväen logististen tarpeiden, paikallislivestön ja alueellisuuden sekä sosiaali- ja taloushistoriallisesta näkökulmasta. Hän esimerkiksi osoittaa, kuinka palkollisten asema saattoi muodostua erittäin hädänalaiseksi, vaikka sotavahingot eivät olisi kohdistuneet suoranaisesti heihin, vaan talonpoikiin. Vastusten hakeminen ”miksi”-kysymykseen ja alkuperäislähteiden aktiivisempi keskusteluttaminen tutkimuskirjallisuuden kanssa olisi kuitenkin rikastuttanut monin paikoin kuvailevaksi jäävää tutkimusotetta.

Ilmiötason ymmärrystä Jääskeläinen hakee tarkastellessaan Venäjän ja Ruotsin armeijoiden huoltojärjestelmiä kansainvälisen vertailun kautta. Pidän tätä merkittävänä avauksena, sillä tutkimuskirjallisuus on tästä tematiikasta hyvin hajanaista. Tosin tutkimuksen taustalukuja olisi voinut tiivistää. Työn rakenne tuottaa leipätekstiin turhaa toistoa, mikä olisi ollut pienellä lisävaivalla vältettävissä. Yksi mahdollisuus siihen olisi ollut Jääs-

keläisen aiempien tutkimusten perusteella luoman työkalun ”sotavahinkojen hypoteettiset aiheuttamisperusteet” (logistiikka, kosto, taistelutoimet, strateginen/taktinen hävittäminen ja joukkojen kurrinomuus) systemaattisempi käyttö.

Tutkimuksen tekee mielenkiintoiseksi Jääskeläisen käyttämä kansainvälisesti lähes ainutlaatuinen lähdesarja sotavahingoista ja sotakorvausanomuksista. Hän tuntee aineistot perin pohjin ja osoittaa asiantuntevaa lähdekritiikkiä ja -työskentelyä. Tämä tekee tutkimusaiheesta ja tutkimuksesta kansainvälisesti merkittävän. Tutkimuksen alueellinen rajaus Suomen suunnan pääsotänäyttämölle on pääosin hyvin perusteltu ja metodisesti taitavasti valittu svätutkimuksineen. Jääskeläinen osaa pankinriksien, hopea- ja seteliruplien vaihtelevat kurssit ja muunto-kertoimet. Hän taitaa termit ja käsitteet ottamatta lukuun strategisen tuhoamisen käsitettä, jota hän melko turhaan kuljettaa mukana työssään, sillä sille tielle ei kumpikaan osapuoli lähtenyt.

Tutkimuksen loppuluku on luovattoman pitkä ja on enemmän yhteenvedo kuin otsakkeen lupaa- ma johtopäätöksiä-luku. Aiempien lukujen referointi ei tee oikeutta työn lukuisille tuloksille: ne hukkuvat sekasointisen toistamisen alle. Se myös vie tutkijalta omien tulostensa osalta mahdollisuuden uusiin näkökulmiin, hypoteeseihin, yleisempiin väittämiin, ajatusten kirkastamiseen tai saatujen tulosten pelkistämiseen, joista tässä muutama esimerkki liikesodankäynnin ja informaatiotosodan näkökulmasta uudelleen sanoitettuna:

Venäläisten joustavampi huoltojärjestelmä antoi enemmän sijaa taktisen voiton kääntämiseksi operatiiviseksi menestykseksi kuin ruotsalaisten jäykempi pitäytymisen keskittettyyn makasiinihuoltojärjestelmään. Se ei oikein soveltu-

nut liikesodankäyntiin. Pitkälti sitä seurasi, että pääosa Suomen pääarmeijan taisteluvoitoista jäi taktisiksi ilman ratkaisevaa merkitystä sodan lopputuloksen kannalta. Siten huollon järjestelyt olivat selkeämmin osa tuon ajan operaatiotaitoa kuin yksittäiset taistelut.

Jääskeläisen havainnot olisivat käsittääkseni riittäneet myös yleisemmän tason väittämiin esimerkiksi siitä, että liikesodankäynnin oloissa miehitysjoukkojen läsnäolo näyttäisi usein tuottavan väestölle raskaampia seuraamuksia kuin taisteluista itsestään seuraavat sotavahingot – ainakin ellei taistelua käydä asutuksen keskellä. Valloittavan armeijan menestys näyttäisi perustuvan liikesodassa pitkälti logistiisiin järjestelyihin, joista osa kaatuu usein paikallisväestön raskaasti kannettavaksi. Vastaavasti liikesodan tempo näyttäisi muodostavan valloittajalle vaikeuksia pitää kiinni valloitetun alueen väestölle antamistaan lupauksista, kuten sotavahinkojen täysimääräisestä korvaamisesta tai ryöstelystä pidättäytymisestä.

Tutkimuksen monet tulokset olisivat ansainneet vastaavasti ytimekkäämmän esille noston. Kokonaisuutena Jääskeläisen väitöskirja on koskettava ja ammattitaitoinen kuvaus sodan logistiikan ja paikallisläiväestön yhteentörmäyksestä.

– ALI PYLKKÄNEN